

Natalia Słaboń

Uniwersytet Łódzki

Szkoła Doktorska Nauk Humanistycznych

e-mail: natalia.slabon@edu.uni.lodz.pl

ORCID: 0000-0002-2601-8941

1.1. Konferencje i wystąpienia naukowe: terminologia, geneza, stan badań, organizacja i przebieg

Pytania badawcze

- Czym jest konferencja naukowa i jaka jest jej geneza?
- Jaki jest stan badań poświęcony konferencjom naukowym?
- Jak zmieniało się rozumienie konferencji naukowej na przestrzeni lat (zakres działań, użyteczność, pojemność definicji)?
- Kto jest organizatorem, a kto odbiorcą konferencji naukowej?
- Jak przebiega proces organizacji konferencji naukowej i jakie są jego składowe?

Abstrakt: Autorka zdefiniowała pojęcie konferencji naukowej, podkreślając jak zmieniał się jego rozumienie na przestrzeni lat (począwszy od połowy XIX wieku). Przy pomocy metody desk research i krytycznej analizy literatury przedmiotu przedstawiono historię konferencji, omówiono typologię jej dotyczącą i specjalistyczną terminologię z nią związaną.

Abstract: The author defines the concept of a scientific conference, emphasizing how its understanding changed over the years (starting from the mid-nineteenth century). Using desk research and literature analysis methods, she presents the history of conferences, their typology, and specialist terminology relating to conferences.

Rozdział poświęcono genezie konferencji naukowych oraz terminologii z nią związanej. Próba zdefiniowania tego pojęcia oraz zsyntetyzowana rekonstrukcja jego historii, przeprowadzona jest przede wszystkim metodami bibliograficzną i krytycznej analizy literatury przedmiotu, zaś w mniejszym stopniu z pomocą metody heurystycznej. Metoda badań, zgodnie z zaproponowaną przez Mirosława Krajewskiego definicją, jest pewnym zbiorem „uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych, obejmujących całość postępowania badacza, które w konsekwencji mają doprowadzić do zakreślonego problemu naukowego” (Krajewski, 2020, s. 18). Transparentność metodologiczna jawi się jako niezbędny element wprowadzenia, szczególnie w przypadku tak meta-naukowego zagadnienia, jakim jest próba stworzenia możliwie całościowego rozpoznania kultury i środowiska konferencji naukowych.

Zastosowano kilka technik badawczych (Krajewski, 2020, s. 22), były nimi: analiza treści, badanie dokumentów i materiałów (zastanych, jak również tworzonych intencjonalnie). Celem autorki było na poły opisowe, a na poły wyjaśniające ukazanie konferencji naukowej jako zjawiska naukowego, posiadającego własną historię, typologię i specjalistyczną terminologię.

Bibliografia obejmuje zbiór opracowań, które nie zostały poświęcone tylko tematowi konferencji naukowej, ale stanowią raczej o problemowym ujęciu tematu, umożliwiając próbę usytuowania zjawiska w kontekście naukowym. Brak opracowań monograficznych wymusił konieczność poszukiwań poza materiałami *stricto* naukowymi. Wykorzystano zarówno źródła internetowe (artykuły, wpisy, tutoriale), jak i piśmiennicze (podręczniki, antologie, poradniki).

Definicja i geneza

W 2019 roku grupa naukowców (prof. S.E.W. Widmalm, Uniwersytet w Uppsali, Szwecja, dr Jessica Reinisch, Birkbeck, Uniwersytet Londyński, Wielka Brytania, dr Charlotte Bigg, Centre Alexandre Koyre, Francja i dr Geert Somsen, Uniwersytet w Maastricht, Holandia) zainaugurowała trzyletni projekt badawczy, który poświęciła zagadnieniu konferencji naukowej (*The Scientific Conference: A Social, Cultural, and Political History*). Swoją decyzję naukowcy argumentowali powszechnością i rozległością zjawiska, które jawiły się im jako zupełnie niewspółmierne do znikomego zaawansowania badań nad historycznym oraz socjologicznym wymiarem zagadnienia. Odkryli także brak zainteresowania konferencją naukową jako przedmiotem badań, co unaoczniał im poziom dyskursu teoretycznego i brak ugruntowanej metodologii (Widmalm, 2019).

Projekt *The Scientific Conference: A Social, Cultural, and Political History* miał w założeniu zrekonstruować genealogię konferencji naukowej jako takiej, wypełniając „białe karty” blisko 150-letniej jej historii (Widmalm, 2019). Zauważonych deficytów nie należy jednak rozpatrywać jedynie z perspektywy dziejowej. Ów, dostrzeżony przez zespół europejskich naukowców problem nieobecności dyskursu naukowego wokół zagadnienia konferencji, wydaje się wypadkową przynajmniej kilku aspektów.

Przede wszystkim przytaczane przez zespół badawczy powszechność i rozległość zjawiska generują problem nieuchwytności definicyjnej (*Konferencja – czym jest, a czym nie jest?*, 2016). Brak metodologicznej auto-refleksji w międzynarodowym środowisku naukowym zaowocował trwałym, ale nie nieodwracalnym „rozmyciem” tego terminu. Konferencja naukowa jawi się więc jako ta, która została przez lata naukowych zaniechań pozbawiona swojej swoistości, a co za tym idzie, także definicji, która byłaby oficjalnym, honorowanym przez międzynarodowe środowisko naukowe, wyznacznikiem konkretnych i mierzalnych wartości, jakości, procedur. Problem poboczny stanowić może także synonimiczność pojęć podrzędnych (temat rozwinięty będzie w dalszej części rozdziału), czy też wielość definicji słowa „konferencja”.

W słowniku *Britannica* (*Conference*, w: *The Britannica Dictionary*) zdefiniowano „konferencję” na trzy sposoby. Po pierwsze jako formalne spotkanie, na którym wiele osób zbiera się, aby porozmawiać o pomysłach lub problemach związanych z konkretnym tematem (np. medycyną czy biznesem), zwykle przez kilka dni. Po drugie, znacznie ogólniej, jako formalne spotkanie, na którym jednak niewielka liczba osób rozmawia o jakimś temacie. Po trzecie, wyjaśnienie najbardziej odległe od tematu tego opracowania, jako grupę drużyn sportowych (amerykańska tradycja sportowa).

Definicyjny diapazon, który powstaje w pewnym sprzężeniu dwóch pierwszych rozumień „konferencji”, pokazuje, jak różnie, w zależności od kontekstu i sytuacji, można ją rozumieć. Dążąc jednak do uchwycenia specyfiki konferencji naukowej, konieczne będzie ograniczenie się do pierwszej definicji – czyli licznego osobowo wydarzenia, które tworzy płaszczyznę do dyskusji na zadany wcześniej temat. Konferencja naukowa stanowi narzędzie służące wymianie wiedzy, myśli i poglądów osób zainteresowanych danym zagadnieniem badawczym. Może służyć ona również otwarciu debaty akademickiej na podjęty temat, czy też, interwencyjnie, nagłośnieniu konkretnego problemu w szeroko pojętym środowisku naukowym (Rogers, 2003, s. 16–17).

Pierwsza duża konferencja naukowa jest według badań zespołu projektu *The Scientific Conference: A Social, Cultural, and Political History* datowana na połowę XIX wieku. Czas ten przypada na okres wzmoczonej

migracji, będącej efektem rewolucji ekonomicznej i procesu industrializacji. Towarzysząca im urbanizacja oraz instytucjonalizacja życia społecznego, w tym i naukowego, ukonstytuowały zjawisko konferencji, czyniąc z niej odtąd niezbywalny element akademickiego obiegu produkcji i redystrybucji wiedzy (Rogers, 2003, s. 3). Konferencja już w tamtym czasie jawiła się jako punkt węzłowy, który łączył rozproszonych po regionie czy kraju naukowców, stanowiąc okazję do nawiązywania relacji w środowisku specjalistów, zwiększając przy tym świadomość skali rozwoju i instytucjonalizacji nauki (Egger i Carpi, 2011).

Stan badań nad konferencjami naukowymi

Oprócz przywołanych badań, próżno szukać naukowych źródeł poświęconych konferencjom naukowym, tym bardziej nie powinien dziwić brak opracowań „kanonicznych” dla rozwoju zagadnienia. Przeprowadzając wstępną kwerendę w poszukiwaniu opracowań poświęconych konferencjom naukowym można spostrzec, że zagadnienie (w tym geneza i typologia) nie doczekało się „naukowego rodowodu”. Obserwacja ta uwidacznia się już, gdy choćby pokrótce zanalizuje się konteksty, w których owo hasło figuruje najczęściej.

Nad wyraz często termin ten pojawia się w kontekście zjawisk z porządku dyskursu medialnego (konferencja prasowa – *news/press conference*), dyskursu biznesowo-politycznego (konferencja biznesowa; konferencja polityczna), czy też sportowego (konferencja jako grupa drużyn sportowych, głównie w USA). Stąd też wyszukiwanie hasła „konferencja naukowa” skazane jest poniekąd na filtrowanie informacji i wyników wyszukiwania w celu znalezienia treści, przynajmniej po części, odpowiadających naukowemu wymiarowi zagadnienia. Co istotne, obecny w literaturze przedmiotu szereg opracowań z pola biznesu czy mediów może okazać się pomocny w poszukiwaniu źródeł właściwych, a także sam w sobie stanowić zasób wiedzy specjalistycznej.

Działania zainicjowane przez przywoływany wcześniej zespół badawczy [projekt *The Scientific Conference: A Social, Cultural, and Political History*] można zanalizować jako znaczący „krok w tył”. Ów ruch wykonany został w celu stopniowej rekonstrukcji dyskursu naukowego wokół tego pojęcia, jak również zbadania przyczyn zaniechań i znaczących braków w badaniach nad konferencją naukową (Widmalm, 2019). Co warto podkreślić, zainicjowany przez zespół projekt można odczytywać jako krok w stronę napisania pełniejszej i znacznie bardziej zdywersyfikowanej geograficznie genealogii tegoż zjawiska. Znakomita większość obecnych opracowań poświęconych zagadnieniu konferencji naukowej jest autorstwa

1 Amerykanów i prezentuje jedynie amerykański fragment historii konstytuowania się tego rozległego zjawiska.

W podobnym tonie wybrzmiewają założenia projektu *Placing Internationalism. International Conferences and the Making of the Modern World*, który śledzi trajektorię zmian w obrębie zjawiska konferencji, w tym leżących u jej źródła – uniwersalności oraz potencjału usieciowiającego (Heffernan et al., 2022). Mimo iż, jak wskazuje tytuł projektu, głównym problemem badawczym było zjawisko konferencji międzynarodowej, nie będzie nadużyciem, aby wypracowane na tym przykładzie tezy przenieść na grunt konferencji naukowej. Za przywołaniem wyników tychże badań, optowałoby również samo rozumienie społecznego znaczenia konferencji, która w oczach zespołu badawczego jawi się jako komunikacyjny węzeł, tj. miejsce spotkania ludzi, przedmiotów i idei w globalizującym się świecie (Heffernan et al., 2022).

W tej wykładni konferencji (międzynarodowej) zawiera się pewna sprzeczność, bądź nawet jej wewnętrzna ambiwalencja, która zdaje się tłumaczyć obecny, dość znikomy, stan badań nad tym zjawiskiem. Z jednej strony znaczący brak monograficznych opracowań poświęconych genezie konferencji naukowej jest tłumaczony nieuchwytnością zjawiska i brakiem rozpoczętej odpowiednio wcześniej naukowej refleksji nad jej specyfiką. Z drugiej zaś widoczna jest tendencja do „używania” konferencji jako swoistego klucza, a nawet pewnego narzędzia metodologicznego umożliwiającego nowe spojrzenie na dany temat, zjawisko, a nawet całą dyscyplinę naukową (Heffernan et al., 2022, s. 12).

Wraz z rozpoczęciem się XX wieku zmieniła się może nie sama specyfika konferencji naukowych, co raczej jej społeczna użyteczność, która wynikała w głównej mierze ze zmian społeczno-gospodarczych. Spotkanie specjalistów znacząco wykroczyło poza kwestię nauki i zaczęło służyć jako posiedzenie biznesmenów i przedstawicieli przemysłu i handlu (Rogers, 2003, s. 3). Można zaryzykować stwierdzenie, że wraz z pierwszymi dekadami XX wieku doszło do częściowej „komercjalizacji” i uwarowienia zjawiska, co w dalszej perspektywie przyczyniło się z jednej do jego demokratyzacji, z drugiej zaś do zatracania naukowej specyfiki.

Zaproponowane przez zespół badawczy projektu *The Scientific Conference: A Social, Cultural, and Political History* cztery przypadki badawcze (*case studies*) wynikają z próby zmapowania historii zjawiska konferencji naukowej i uchwycenia przełomów, przewartościowań oraz zewnętrznych okoliczności (czynników) warunkujących ten rozwój. Jak wynika ze wskazanego podziału (por. ilustracja 1), każdy z etapów projektu skupiał się wokół znaczącego i szerszego, pod względem społecznego oddziaływania, wydarzenia. W tym przypadku były nimi: popularyzacja wystaw światowych (EXPO), wykształcanie własnej specyfiki (przykład konfe-

rencji chemicznych), instytucjonalizacja i profesjonalizacja (samoorganizacja) w obrębie nauki, jak również recepcja Nagrody Nobla w świetle zimnowojennego napięcia politycznego.

Ilustracja 1. Case studies projektu *The Scientific Conference: A Social, Cultural, and Political History*

Źródło: opracowanie N. Słaboń

Pierwszy przypadek (*Conferences at exhibitions. Feasts of Progress. Scientific Conferences at Universal and International Exhibitions, 1889–1958*) porusza kwestię wpływu popularyzacji zjawiska wystaw światowych na wzrost liczby organizowanych konferencji naukowych. Widoczna od początku XX wieku bliska koegzystencja obu typów wydarzeń wpłynęła na ich jednoczesny rozwój, jak również stała się w krótkim czasie kwintesencją nowych form przestrzeni publicznych. Kluczową kwestią w tym przypadku okazał się czynnik przestrzenny, sprzyjający wzajemnej interakcji, jak i nowoczesna infrastruktura miejska (Paryż, Bruksela) (Mougey, Bigg, 2022).

W drugim case study (*Rituals at chemistry conferences. Convention Conventions. Rituals of Participation in Regular Chemistry Conferences, 1910–1960*) skupiono się na codzienności i rutynie konferencji naukowych. Dzięki bliższemu przyjrzeniu się spotkaniom poświęconym jednej dyscyplinie (chemii), badacze pragnęli uchwycić moment kształtowania się swoistej kultury konferencji naukowych, z pełnym uwzględnieniem okoliczności społeczno-politycznych tego okresu (obie wojny światowe) (Kotsou, Somsen, 2022).

Trzeci przykład (*International organisations, scientific experts, and conferences. Laboratories of Cooperation. Scientific and Medical Experts at the Conferences of International Organisations, 1936–1963*) nawiązuje do zjawiska instytucjonalizacji konferencji przez organizacje rządowe i pozarządowe przed, w trakcie i po wojnie. Dużą uwagę poświęcono przy okazji tego przypadku kwestii wpływu i znaczenia konferencji w kontekście budowy nowej, powojennej rzeczywistości społecznej. Kluczowe okazały się konferencje organizowane w latach 40., podczas których debatowano zarówno na temat zagrożeń epidemicznych i gospodarczych, jak i rosnących niepokojów społecznych (Forster, Reinisch, 2022).

Ostatni, czwarty wyszczególniony blok tematyczny (*The Nobel Symposia during the Cold War. Scientific Summits: The Nobel Symposia during the Cold War*) poświęcony został zjawisku cyklicznych, noblowskich sympozjów, które miały stać się przeciwwagą dla masowo rozprzestrzeniającego się po całym świecie, a przez to także tracącego na jakości, zjawiska konferencji naukowej. W zamierzeniu miały być to wydarzenia elitarne, co pierwotnie uważano za wyróżniający je pozytyw, ale stosunkowo szybko zostało to poddane w wątpliwość, gdyż widziano w tym zagrożenie dla demokratyzacji wiedzy. W tym ujęciu sympozja noblowskie zostały zbadane pod kątem zdolności czy też potencjału do reprodukcji elit naukowych i szerzej – elitaryzacji nauki (Beckmann, Widmalm, 2022).

W cytowanej publikacji *Placing Internationalism. International Conferences and the Making of the Modern World* jej redaktorzy zaznaczają we wstępie, iż zjawisko konferencji skupia w sobie duży interdyscyplinarny potencjał (Heffernan, Hodder, Legg, Thorpe, 2022, s. 2–3). Nie oznacza on jednak zdolności do jej łatwej adaptowalności w różnych kontekstach, gdyż już w swojej, choćby słownikowej, definicji wskazuje na pewien uniwersalny komponent. Chodziłoby zatem bardziej o szereg szerszych procesów, jakie może w sobie skupić, tj. politycznych, ekonomicznych czy społecznych. Konferencja naukowa traktowana jest przez nich jako przejaw aktywności politycznej, uznają ją za swego rodzaju formę dyplomacji politycznej (Heffernan, Hodder, Legg, Thorpe, 2022, s. 6).

Zaproponowana przez redaktorów publikacji teza badawcza miała zatem stanowić impuls do rewizji dziedziny, w tym przypadku stosunków międzynarodowych, pod kątem upatrywania w konferencjach zaczynu zjawiska internacjonalizmu (Heffernan, Hodder, Legg, Thorpe, 2022, s. 2). Paralelność powyższej refleksji o konferencji widać także w przywołanych etapach badawczych projektu *The Scientific Conference: A Social, Cultural, and Political History*. Ukonstytuowane bloki tematyczne (przypadki badawcze) wskazują z jednej strony na rosnące na przestrzeni lat upolitycznienie zjawiska konferencji i coraz częstszego używania jej w procesie kształtowania i sankcjonowania nowego (powojennego)

ładu ekonomicznego, politycznego czy społecznego. Z drugiej strony konferencja naukowa jest w tym ujęciu sprzężona, w sposób widoczny, z innymi fundamentalnymi dla nowoczesności zjawiskami oraz uznana za nieodłączny element współczesnego świata, jak wskazuje zresztą tytuł publikacji: *Placing Internationalism. International Conferences and the Making of the Modern World*.

Organizatorzy i odbiorcy konferencji naukowej

Gdy mowa o organizatorach konferencji naukowej, najczęściej nie chodzi o jedną osobę. Liczba mnoga wskazuje na pewne organizacyjne ciało, w ramach którego kryje się zespół liczący kilku, a czasem nawet kilkunastu specjalistów w danej dziedzinie. Jest on w swoim obrębie zróżnicowany pod kątem wykonywanych zadań, co wynika bezpośrednio z kwestii organizacji i podziału pracy (Antczak, Czapnik eds. 2022). Na podmiot organizacyjny mogą składać się przedstawiciele jednej bądź kilku instytucji, jak również zatrudniani przy okazji podwykonawcy. Można wyróżnić następujące grupy/podzespoły wchodzące w skład organizatorów konferencji naukowej (por. ilustracja 2):

- 1) komitet programowy [rada programowa] (odpowiada za merytorykę konferencji – główni pomysłodawcy i inicjatorzy kontaktu z zaproszonymi gośćmi, przedstawiciele instytucji),
- 2) komitet organizacyjny (odpowiada za koordynację wydarzenia pod kątem logistyczno-organizacyjnym, w tym wynajęcie przestrzeni, obsługę techniczną, tłumaczenia),
- 3) recenzenci (ciało doradcze; odpowiada za ocenę programu konferencji pod kątem merytorycznym, jak również wytycznych legislacyjnych),
- 4) sekretariat (prowadzenie korespondencji z prelegentami, dbanie o porządek administracyjny konferencji),
- 5) biuro konferencji (zbieranie opłat konferencyjnych, komunikowanie konferencji na zewnątrz),
- 6) podwykonawcy (np. obsługa techniczna, ochrona, tłumacze).

Co warte nadmienienia, wraz ze skalą przedsięwzięcia, skład „ciała organizacyjnego” (organizatora) i podział jego pracy mogą się różnić. Podział na podjednostki można uznać za nieco idealistyczny, jeśli wziąć pod uwagę realia prowadzenia działalności naukowo-akademickiej, ale przy tym dość optymalny i jasno wskazujący na zakres prac organizatora konferencji. Za organizatorem stoi konkretna instytucja (uniwersytet,

instytut badawczy lub inny podmiot predystynowany do prowadzenia działalności naukowo-badawczej) i zgodnie z polskim prawodawstwem jest to czynnik bezwzględnie wymagany (Ustawa z dnia 30 kwietnia 2010 r. o finansowaniu nauki, Dz. U. 2010 Nr 96 poz. 615).

Podobnie jak w przypadku zastosowania w tytule podrozdziału liczby mnogiej do organizatora, ma się sytuacja z odbiorcą konferencji naukowej. Stoi za nim grupa (a nawet grupy) wielu osób – mniej lub bardziej związanych z tematem danego wydarzenia. Mówienie o publiczności konferencyjnej wskazuje na pewną pasywność osób, do których kierowany jest przekaz, stąd też lepiej i trafniej nazywać tę grupę odbiorcami. Publiczność mogłaby figurować jako podgrupa kategorii odbiorców i obejmować swoim znaczeniem tzw. wolnych słuchaczy, czy też osoby przypadkowe.

Ilustracja 2. Organizacja konferencji naukowej

Źródło: opracowanie N. Słaboń

Odbiorcami konferencji naukowej są głównie specjaliści w dziedzinie, której dotyczy spotkanie. Odbiorca czynny (uczestnik) to osoba, która wygłasza referat będący częścią programu konferencji. Dodatkowe punkty uczestnik konferencji (odbiorca czynny) może uzyskać za kontrybuowanie w publikacji pokonferencyjnej.

Na podstawie zestawienia dwóch przykładowych regulaminów wewnętrznych konferencji naukowych (Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Geomatyka w aktywności studenckich kół naukowych”, 26–27 marca 2021 Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu; Ogólnopolska Konferencja

Naukowa „Aktualności dychotomii prawa publicznego i prywatnego”, 13–14 maja 2019, Uniwersytet w Poznaniu) można wyodrębnić następującą typologię uczestnictwa w konferencji:

- uczestnictwo czynne z referatem,
- uczestnictwo czynne z posterem,
- uczestnictwo bierne (wolny słuchacz).

Zgodnie z regulaminem „uczestnikiem czynnym” konferencji jest każda osoba występująca podczas niej i prezentująca referat, „uczestnikiem biernym” zaś jest każdy wolny słuchacz biorący w niej udział. Warunkiem uczestnictwa czynnego w konferencji jest spełnienie wszystkich następujących wymogów:

- przesłanie w wyznaczonym terminie abstraktu wystąpienia,
- uzyskanie pozytywnej oceny Komitetu Naukowego Konferencji,
- uiszczenie opłaty konferencyjnej oraz przesłanie potwierdzenia wykonania przelewu,
- przesłanie podpisanego oświadczenia o zgodzie na udostępnienie i przetwarzanie danych osobowych.

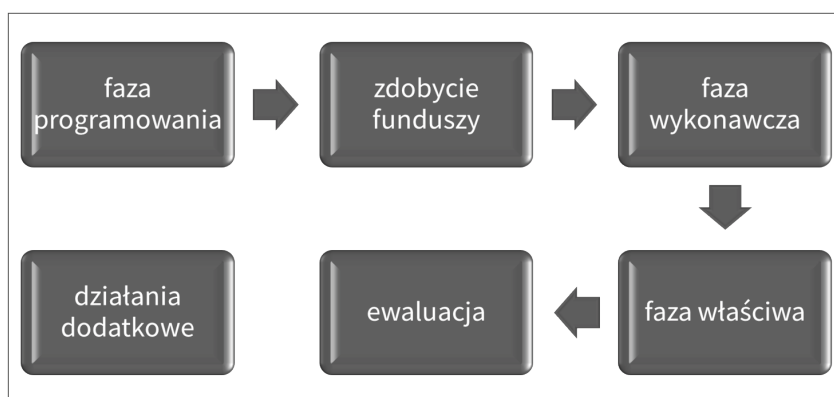
Przebieg procesu organizacji konferencji naukowej

Organizację konferencji naukowej, czy jakiegokolwiek innego spotkania naukowego, winno poprzedzić określenie i zdefiniowanie problemu (zagadnienia). Towarzyszyć temu powinna także kwerenda istniejących źródeł, dzięki której możliwe będzie oszacowanie stanu badań poświęconych danemu zjawisku i wskazanie kierunku dla planowanego wydarzenia. Proces organizacji konferencji naukowej nie jest oparty na zoptymalizowanym modelu działania, stanowi raczej wypadkową kilku czynników (charakterystyki podmiotu organizacyjnego, zasobów ludzkich, zasięgu planowanego działania, infrastruktury, budżetu), które w zależności od znaczenia dla całości przedsięwzięcia, wskazują na jego najważniejsze etapy. Chcąc zarysować możliwie najbardziej uniwersalny i ogólny schemat działań składających się na proces organizacji konferencji naukowej, wyszczególnić można następujące fazy (por. ilustracja 3):

- faza programowania,
- zdobycie funduszy,
- faza wykonawcza (koordynacja),
- faza właściwa (przebieg konferencji),

- 1
- ewaluacja, feedback,
 - prowadzenie działań dodatkowych (koordynacja publikacji po-konferencyjnej).

Pierwsza faza, nazwana fazą programowania, stanowi fundamentalny krok dla całości procesu, gdyż to na tym etapie formuje się ideowe zaplecze, a przede wszystkim problem badawczy, którego eksplikacją ma być planowana konferencja. Proces inicjowany jest przez jednego lub kilku badaczy, specjalistów w konkretnej dziedzinie. Na tym etapie określony zostaje temat konferencji, jej typ, miejsce organizacji (stacjonarna/online/hybrydowa), zasięg (krajowa/międzynarodowa), jak również kwestie uczestnictwa – zarówno na poziomie konstruowania programu (zaproszenia imienne/*call for papers*), jak i dystrybucji wydarzenia (zamknięte/otwarte/ograniczony dostęp). Spośród samych konferencji naukowych możemy wyróżnić także konferencje pod kątem zasięgu (krajowa/międzynarodowa).

Ilustracja 3. Proces organizacji konferencji

Źródło: opracowanie N. Słaboń

Konferencja krajowa to taka, w której biorą udział **przedstawiciele co najmniej pięciu jednostek naukowych** (zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego [obecnie Ministerstwo Edukacji i Nauki] z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym). Konferencja jest międzynarodowa dopiero wtedy, kiedy **1/3 czynnych uczestników wygłaszających referaty, reprezentowała zagraniczne ośrodki naukowe**. Może zatem dojść do sytuacji, w której podczas konferencji krajowej mogą być również referaty wygłaszane przez osoby z zagranicznych ośrodków naukowych.

Drugim etapem w procesie organizacji konferencji naukowej jest pozyskanie funduszy na jej organizację. Tryb, w jakim przebiegają starania o budżet, uzależniony jest od typu konferencji (uczelniana/instytucjonalna, krajowa/międzynarodowa) i charakterystyki podmiotu organizacyjnego, w tym jego możliwości pozyskiwania dodatkowych środków finansowych (np. możliwość startowania w konkursach grantowych). Starania o otrzymanie funduszy wyznaczone są przez oszacowany w pierwszym etapie (planowania) kosztorys. Już na etapie kosztorysu powinny pojawić się informacje o planowanych źródłach finansowania, które nie muszą wcale ograniczać się do jednego podmiotu. Koszty mogą być współdzielone między kilka podmiotów, dzieje się tak często w momencie, kiedy konferencja ma więcej niż jednego organizatora lub też podmiot organizacyjny stara się o częściowe dofinansowanie ze źródła zewnętrznego. Do dodatkowych źródeł częściowego finansowania konferencji można zaliczyć także **opłatę konferencyjną**, która uznaniowo (w różnej wysokości) bywa pobierana od uczestników konferencji naukowej. Opłata konferencyjna może być szeregowana dowolnie, najczęściej pokrywa ona koszty zakwaterowania, wyżywienia bądź też podróży.

Faza wykonawcza określa czas, w którym ciało organizacyjne (najczęściej komitet programowy i koordynatorzy) prowadzi działania produkcyjne oraz merytoryczne. Zdarza się, że nawet w obrębie jedno podmiotu (uczelni, instytucji naukowo-badawczej) nie ma jednolitych procedur dla takiego przedsięwzięcia (Wachowicz et al., 2009). Kolejne działania, które musi wykonać organizator determinowane są przez specyfikę partykularnego wydarzenia. Ich zakres obejmuje przede wszystkim wyznaczenie terminu wydarzenia, określenie składu osobowego – finalizacji programu (zaproszenie prelegentów lub też wyłonienie wystąpień ze zgłoszeń nadesłanych w ramach *call for papers*), wynikających z tego bezpośrednio działań logistycznych (m.in. aranżowania przyjazdu, szukania zakwaterowania), aż po działania informacyjne (pisanie komunikatów, opracowanie identyfikacji wizualnej) czy *stricte* techniczne (aranżowanie przestrzeni).

Jako fazę właściwą można uznać czas trwania konferencji. Zazwyczaj, na co wskazują również same definicje, konferencja trwa od jednego do kilku dni. Wydarzenie przebiega według ustalonej i wypracowanej wcześniej agendy (harmonogramu) z uwzględnieniem różnego typu wystąpień, czasu na dyskusję, przerw oraz przestrzeni na rozmowy kularowe i sesje networkingowe.

Każda konferencja powinna zakończyć się etapem ewaluacji, podczas którego dochodzi do samooceny na podstawie analizy przebiegu konferencji ze strony organizatorów (gospodarzy), feedbacku ze strony uczestników, zaproszonych gości czy podwykonawców. Ocena *post factum*

pozwała na zrewidowanie wstępnych i planowanych założeń wobec konferencji, zarówno merytorycznych, jak i czysto logistyczno-organizacyjnych. Dla celów ewaluacji można sporządzić ankiety, które będą oceniać poziom zadowolenia konkretnych grup odbiorców z poszczególnych etapów planowania i przebiegu wydarzenia. Efekty ewaluacji bywają przydatne, a czasem i niezbędne w procesie sprawozdawczym, podczas którego podmiot organizacyjny musi wykazać przed swoim organizatorem (finansującym działalność) cele osiągnięte wobec zakładanych pierwotnie.

Dodatkowym etapem, który odbywa się już po zakończonej konferencji naukowej, jest wydanie **publikacji pokonferencyjnej**. Może ona przybrać format tomu pokonferencyjnego, monografii, antologii bądź też zeszytów czy artykułów w ramach istniejącego już czasopisma („Konwersja typów publikacji”, 2020). O jej kształcie i skali odzwierciedlenia przez nią programu konferencji decydują redaktorzy publikacji, którzy, jak zdarza się dość często, byli również (współ-)odpowiedzialni za organizację samego wydarzenia. Wydawnictwa pokonferencyjne są najczęściej wydawane z uwagi na chęć utrwalenia wiedzy oraz jej szerszej dystrybucji. Publikacje stanowią zatem źródło zinstytucjonalizowanej wiedzy naukowej, które na przestrzeni lat stają się jedynym zachowanym śladem tego rodzaju aktywności naukowej, dającym szansę na dalsze stymulowanie dyskursu.

Warto jednak nadmienić, iż rekonstruowany schemat organizacyjny, jak również skład ciała organizacyjnego czy typologii odbiorców konferencji naukowych należy uznać za przykładową reprezentację. Z uwagi na brak źródeł bibliograficznych, które można byłoby potraktować jako oficjalne wyznaczniki procedur, jakości i zakresu działań, zaproponowane zostały pewne propozycje (możliwe do opracowania na podstawie materiałów ogólnodostępnych), mające na celu zobrazowanie podstawowej logiki działań, ale również widocznej elastyczności i dowolności w podejściu do tematu konferencji naukowej przez rozmaite podmioty.

Wnioski

Konferencja naukowa to złożone i niejednoznacznie definicyjnie wydarzenie. Autorzy encyklopedii *Britannica* [b.d.w.] definiują „konferencję” na kilka sposobów, w zależności od kontekstu społecznego w jakim się odbywa, ale przyjęta na poczet tego rozdziału wykładnia, określałaby konferencję jako liczne osobowo wydarzenie, które tworzy płaszczyznę do dyskusji na zadany wcześniej temat. Konferencję naukową zatem należałoby dookreślić jako wydarzenie tworzące płaszczyznę do dyskusji

naukowej, wzajemnej komunikacji przedstawicieli tego środowiska i służące jego integracji.

Geneza dysputy naukowej sięga instytucjonalizacji życia społecznego, w tym naukowego, która przypadałaby mniej więcej na połowę XIX wieku, czasu wzmożonej migracji, urbanizacji i industrializacji. Także na połowę XIX wieku (szacunkowo) datowane jest odbycie się pierwszej oficjalnej konferencji naukowej.

Stan badań poświęcony konferencji naukowej można określić jako znikomy, a na pewno niebędący odzwierciedleniem długiej historii i popularności zjawiska. Brak monograficznych źródeł problematyzujących specyfikę konferencji naukowej doprowadził do sytuacji, w której każda próba osadzenia jej w dyskursie naukowym, prowadzi do konieczności powoływania się na źródła naukowe z pola biznesu, ekonomii czy stosunków międzynarodowych. Znaczącym krokiem w stronę zrekonstruowania naukowego rodowodu, czy też genealogii konferencji naukowej, jest rozpoczęty w 2019 roku wieloletni projekt badawczy *The Scientific Conference: A Social, Cultural, and Political History*. Jego celem jest wskazanie znaczenia konferencji naukowej dla rozwoju nowoczesnego świata, w tym także powojennego ładu, przy jednoczesnym uwzględnieniu procesu instytucjonalizacji konferencji naukowej.

Pojmowanie, definiowanie i **rozumienie konferencji naukowej na przestrzeni lat** zmieniało się dość dynamicznie, chociaż z pełnym uwzględnieniem rozwoju zachodzącego symultanicznie na innych płaszczyznach życia społecznego. Z początkiem XX wieku widoczna stała się demokratyzacja konferencji, granicząca, w skrajnym stadium, z ich „komercjalizacją”. Należałoby rozumieć przez nią trwałe przechwycenie konferencji jako narzędzi stymulujących rozwój komercyjny, tj. finansowy (biznesowy).

Organizatorem konferencji naukowej jest najczęściej liczący od kilku do kilkunastu osób komitet organizacyjny planowanego wydarzenia. W zależności od skali i profilu konferencji, mogą składać się na niego przeznaczone do konkretnych zadań zespoły, np. komitet programowy, komitet organizacyjny, recenzenci, sekretariat itd. **Odbiorców konferencji naukowej** można podzielić na dwie podstawowe grupy, tj. uczestników czynnych i biernych. Uczestnikiem czynnym nazwiemy osobę, która w ramach konferencji wygłasza wcześniej przygotowany referat (wystąpienie), przechodząc uprzednio przez proces naboru zgłoszeń i recenzji naukowej. Uczestnik bierny to osoba biorąca udział w konferencji w charakterze wolnego słuchacza bądź też słuchacza mogącego zabrać głos w otwartej dyskusji.

Proces organizacji konferencji naukowej nie przebiega według ściśle określonych wytycznych wpływających na podział pracy i dystrybucję zadań. Ich ilość i zakres generują w istocie dopiero: partykularne wydarzenie,

jego skala, tryb przeprowadzenia, liczba uczestników itd. Chcąc wskazać możliwie najbardziej ogólny i uniwersalny plan działań w obrębie procesu organizacji, wyszczególnić można następujące etapy: faza programowania (konstruowanie problematyki, zarysu programu, budżetu), zdobycie funduszy (pozyskanie środków), faza wykonawcza (działania organizacyjno-logistyczne), faza właściwa (czas trwania konferencji), ewaluacja (zbieranie feedbacku, kołaudacja), działania dodatkowe (prace nad publikacją pokonferencyjną).

Skład podmiotu organizacyjnego, procesu organizacyjnego czy trybu prowadzenia konferencji naukowej nie jest określony poprzez oficjalne dyrektywy. Każdorazowo stanowi to kwestię uznaniową, którą określać mogą wewnętrzne regulaminy obowiązujące w strukturze pracy danych podmiotów.